

סדרי דין של בית הדין שלידי הישיבה הגבוהה במצפה ירחו

פתיחת תיק תביעה והזמנה לדין

- א. תביעה תוגש רק למזכירות בית הדין¹. אין לפנות לאחד מהדיינים בכל הקשור לתביעה בבית הדין.
- ב. התובע יגיש כתב תביעה בו יפרט באופן כללי על מהות התביעה² וכן את הסעד אותו מבקש התובע לקבל מבית הדין. כתב התביעה יכיל את שמו המלא של התובע ושל הנתבע, כתובת, מספר טלפון בבית ונייד, כתובת דואר אלקטרוני וכן צילום תעודת זהות.
- ג. התובע ישלם את אגרת בית הדין³, ויחתום על שטר בוררות של בית הדין מיד עם פתיחת תיק התביעה.
- ד. מזכירות בית הדין תקבע מספר סידורי לתיק⁴ ותשלח לנתבע (בדואר רשום עם אישור מסירה⁵ או בדואר אלקטרוני) את כתב התביעה⁶ יחד עם כתב בוררות. הנתבע יצטרך במהלך 14 יום⁷ להודיע לבית הדין האם הוא דן בבית הדין זה⁸, או לחלופין לשלוח אישור בכתב על פתיחת תיק בבית דין אחר שם הוא יהיה מעוניין לדון⁹. על הנתבע ליידע את בית הדין בכתב על החלטתו.
- ה. הנתבע יוכל להגיש כתב הגנה לבית הדין, אך הוא לא חייב לעשות זאת¹⁰.
- ו. נתבע שמסרב לחתום על שטר בוררות שבו כתוב שבסמכות הדיינים היא בין לדין ובין לפשר - נחשב לסירוב לעמוד בפני בית הדין על כל ההשלכות הנגזרות מכך¹¹.

¹ תקנות הדיון תקנה כה: "כל תביעה תוגש ע"י מסירת כתב תביעה למזכירות בית דין".

² תקנות הדיון תקנה כו: על התובע לכתוב בכתב התביעה את העובדות המשמשות יסוד לתביעה. תקנה זו היא על פי דברי הש"ך בסימן יא ס"ק א.

³ ש"ך חושן משפט סימן יא בס"ק ב.

⁴ תקנון הדיון תקנה לו 1.

⁵ תקנות הדיון תקנה לט.

⁶ הריטב"א (מסכת מועד קטן דף טז עמוד א) כתב: "שצריך שיאמר לבעל דין שיהא מזומן לדין עם פלוני, ולא שיאמר לו השליח היה מזומן לדין, (בלי לציין מי התובע), והטעם: כדי שידע מי תובעו בדין, ויזכר אם יש לעשות לו כלום ויפייסנו, וגם שיתן אל לבו מה ששייב לו בדין".

⁷ הרמ"א בסימן טז סעיף ב כתב: "ואם הנתבע מבקש זמן כדי להשיב על טענות התובע, אם נראה לב"ד שאינו אלא דחיה - אין נותנין לו זמן, וצריך להשיב מיד. אבל אם נראה לב"ד שצריך זמן כדי לחשוב ולשום לבו על דברים שבינו לבינו - נותנין לו זמן כפי הצורך".

⁸ הרמ"א בסימן יא סעיף א כתב: "מי שלא יוכל לבא לבית דין... יש להודיע לבית דין ולשום התנצלותו ולבקש זמן אחר".

⁹ דין מהרי"ק (שורש א) שיש ללכת אחר הנתבע. וכך פסק הרמ"א בסימן יד סעיף א.

¹⁰ סמ"ע סימן יג ס"ק יב.

¹¹ ציץ אליעזר (חלק ז סימן מח פרק ח ס"ק ט): "ונראה כי דרישה כזאת כמוה כסירוב לעמוד לפני ביה"ד לדין, ושני נימוקים לכך: א) - מכיון שנפסק בחו"מ סי' י"ב שכח הדיון הוא לעשות דין כעין הפשרה, וגם לוותר חוץ מן הדין כדי להשקיט ממריבות, הכל לפי הצורך כיעו"ש - א"כ אין ביכלת הבעל דין לדרוש מהבי"ד שיתנהג אחרת מכפי הכח הנתון בידו לפי דין השו"ע"

"...ולכן בעל דין המסרב לסמוך בזה על שיקול דעת ביה"ד והכרעתו, שאיך שלא יוציא פסק הדין, ברור שייסודותיו מבוססים על דיני השו"ע - הר"ז נחשב כמסרב לגמרי להתדיין לפני ביה"ד. וממילא כשהתובע דורש בכזאת אין חיוב לביה"ד להזדקק לזה".

בס"ד

- ז. אם רק התובע הגיש כתב תביעה והנתבע לא הגיש כתב הגנה - הדיינים לא יקראו את כתב התביעה לפני הדיון.
- ח. כל מסמך שיגיע מאחד הצדדים - יועבר גם לצד השני דרך דואר אלקטרוני¹².
- ט. נתבע שלא ענה בפעם הראשונה לפניית בית הדין - יוזמן עוד פעמיים לדיון¹³. אך נתבע שמסרב לדון בבית דין לאחר הפנייה הראשונה - יינתן לתובע היתר מידי לפנות לבית המשפט¹⁴. החתם סופר (הו"מ סימן ג) הסביר: כאשר התובע נוטל רשות מהבית דין לתבוע - הבית משפט נחשב כשליח של בית הדין.
- י. כאשר יש אומדנה ידועה שהנתבע לא יבוא לדיון בבית הדין (למשל תביעת חברות ביטוח) - התובע יכול באופן ישיר לפנות לבית המשפט גם ללא אישור מבית הדין¹⁵.

הרכב בית הדין

- א. בית הדין יישב בהרכב של שלושה דיינים¹⁶. יו"ר ההרכב יהיה אב בית הדין.
- ב. אם שני הצדדים מעוניינים לדון בפני דין יחיד - הם רשאים בכך¹⁷. אך יש לבצע קניין ולכתוב במפורש בפרוטוקול, שהצדדים הסכימו שעניינם ידון ע"י דין יחיד.
- ג. דיון מקדמי יכול להיעשות ע"י דין יחיד¹⁸.
- ד. דין יחיד יכול לתת צו עיקול¹⁹.

"(ב) - בהיות ומנהג מקובל הוא בכל בתי הדין בארץ, שמחתימים את הצדדים על שטר בורות, שכתוב בו הן לדין והן לפשר, לאו כמיניה של בע"ד לדרוש שינהגו אחרת לגבי דידיה.

¹² הסמ"ע בסימן טז ס"ק טז כתב: "על שהיה מנהגם ליתן הטפסת שטר לכל בעל דין שביקש אותו... וכתב דדוקא לכתוב טענת הנתבע אצל התובע אמרו בגמ' [ב"ב קס"ח ע"א] דיש קפידא, דהתם אדם פקח ובעל תחבולות מתוך שטענות חבירו מצויות אצלו ורואה אותן בכל שעה, מחפש תחבולותיו לשנות הידוע ולבטל את דברי אמת של חבירו ולהטעים שקר שלו, משא"כ בהטפסת השטר כו', הילכך החזק במנהגך ואל תרף, כי מנהג הגון וצדק הוא, עכ"ל. ובריש התשובה נמי כתב שם שמנהג פשוט הוא בכל דייני אשכנז לתת לנתבע הטפסת השטר אולי ימצא בו זיוף כו', ע"ש. והנה מדהשואל כתב לו שמנהגן היה ליתן הטפסה לכל נתבע, והרא"ש השיב לו שכן הוא מנהג אשכנז ושמנהג הגון וצדק הוא, ולא חילק לכתוב דיינו דוקא בטוען טענת מזויף, ועוד, דמשמע שם שבא לדחות תשובת רשב"א דכתב דאין ליתן הטפסה, ולא כתב שהרשב"א איירי באינו טוען טענת מזויף, מכל זה נשמע דלהרא"ש ולמנהג אשכנז אין חילוק, אלא בכל ענין שמבקש הנתבע טופס כדי לבקש זכות לטענתו מתוך השטר, שנותנין לו".

¹³ האורים סימן יא בס"ק ד וכן הנתיבות (חידושים סימן יא) בס"ק ד כתבו: יש להזמין את הנתבע שלוש פעמים. אך ה"ר צבי הירש קאלישר בספרו מאזנים למשפט (סימן יא בסעיף א) כתב: זימון שלוש פעמים נועד רק לצורך נידוי.

¹⁴ שולחן ערוך סימן כו סעיף ב.

¹⁵ כסף הקדשים על השולחן ערוך סימן כו סעיף ב.

¹⁶ שולחן ערוך סימן ג סעיף א.

¹⁷ שולחן ערוך סימן ג סעיף ב.

¹⁸ תקנות הדיון תקנה ד 2.

¹⁹ מהרש"ך (חלק ג סימן נח).

בס"ד

מהלך הדיון בבית הדין

- א. אב בית הדין יבדוק את תעודת הזהות בתחילת הדיון.
- ב. לאחר חתימת הצדדים על שטר בוררות - יבוצע מעשה קניין בו כל צד יתחייב לקיים את הוראות בית הדין.
- ג. הדיון בבית הדין מתחלק לשלושה: (1) - טענות. (2) - ראיות. (3) - פסק דין.
- ד. **טענות** - התובע הוא הראשון שפותח וטוען את טענותיו²⁰, וכן את הסעדים אותם הוא מבקש מבית הדין. לאחר מכן הנתבע מציג את טענותיו, ולאחר מכן זמן תגובות.
- ה. **דיון ראיות** - בית הדין יקבל עדויות, יתחקר עדים, יבחן את הסכמים חוזה וכו'. הדיינים בסופו של דבר יקבעו איזה משקל הם נותנים לכל ראיה.
- ו. הדיינים ישמעו את טענות הצדדים רק במעמד שני הצדדים²¹.
- ז. מזכיר בית הדין (ספרא דדיינא) יכתוב בפרוטוקול את דברי הצדדים והדיינים²².
- ח. על כל מי מהצדדים המדבר בפני בית הדין לעמוד על רגליו²³. מי שעומד - מדבר, מי שלא עומד - לא מדבר. היה ואחד הצדדים מתקשה לעמוד על רגליו בגלל בעיה בריאותית - גם הצד השני לא יעמוד.
- ט. הצדדים יפתחו ויציגו את טענותיהם, רק לאחר מכן יוכלו עורכי הדין להוסיף ולהרחיב את הצד המשפטי²⁴.
- י. במהלך הדיון, הדיין יקשיב לשני הצדדים בצורה שווה. הדיין לא יאמר רק לאחד מהצדדים לקצר את דבריו²⁵. כמו כן היחס לשני הצדדים יהיה שווה²⁶.

²⁰ בתקנות הדיון (תקנה ע) נקבע סדר הטענות בכתב, הראשון לסיכום הוא התובע ואחריו מסכם הנתבע. ביה"ד רשאי לפי ראות עיניו להרשות לתובע לענות בנקודה מסוימת או בנקודות מסוימות לסיכום של הנתבע.

²¹ השולחן ערוך סימן יז סעיף ה כתב: "אסור לדיין לשמוע דברי בעל דין האחד שלא בפני בעל דין חברו".

²² השולחן ערוך בסימן יג סעיף ג כתב: "ישמעו טענותיהם מפייהם, ויצוו לסופר לכתבם". וכך כתב הרמ"א בסימן פ סעיף ב: "וי"א דהבית דין יכתבו הטענות, כדי שלא יוכלו לחזור ולטעון".

²³ הש"ך בסימן יז ס"ק ז כתב בשם הב"ח (סעיף ה): "העדים והבעלי דין בעצמם כל מי שנגע יראת אלהים בלבבו ועמדו אבותיו על הר סיני יחוו לכבוד התורה והמצוה לקיים מצות ועמדו שני האנשים וגומר [דברים י"ט י"ז], וראוי להם להשיב לדיינים ואנחנו נעמוד לפני ה' ולפניכם כי המשפט לאלהים הוא".

²⁴ תומים בסימן קכד ס"ק א.

²⁵ בשולחן ערוך סימן יז סעיף א מובא: "בצדק תשפוט עמיתך (ויקרא יט, טו), איזהו צדק המשפט? זו השוויית שני הבעלי דינים בכל דבר. לא יהא אחד מדבר כל צרכו, ואחד אומר לו: קצר דברך. ולא יסבירו פנים לאחד וידבר לו רכות, וירע פניו לאחר וידבר לו קשות".

²⁶ אור החיים (דברים פרק א פסוק טז) כתב: "שלא יהיה השופט מצהיל פניו ונושא עיניו באחד מהם, ומשפיל עיניו מאחד מהם, אלא שתהיה דרך השמיעה שוה ביניהם, והוא אומר שמוע - פי' דרך השמיעה תהיה בין אחיכם, אם אתה תשא עיניך - תשא לשניהם, ואם תשפיל - תשפיל לשניהם... ושמעתי מפי חכם גדול חסיד וגדול ישראל חביב עלי כרוחי ה"ה הרב ר' משה בירדוגו זלה"ה שהיה מדקדק בשעת הדיון שיהיו עיניו למטה ולא היה נושא עיניו כל עיקר ושהיה מרגיש שאם היה נושא עיניו לצד ההכרח באיזה א' מבעלי הדין היה מתבלבל שכנגדו, והוא אומר שמוע בין אחיכם שלא יעשו אלא השמיעה והדברים באים מהטוענים לפנייהם באין השתנות לאחד מהם ובוה ושפטתם צדק".

בס"ד

- יא. במהלך הדיון, הדיין לא יסייע לאחד מהצדדים²⁷, אא"כ יש קושי בניסוח. כל סיוע ייעשה לאחר שיקול דעת של הדיין²⁸.
- יב. לקראת סיום הדיון - אב בית הדין יחזור על טענות הצדדים²⁹, זאת בכדי שהצדדים ידעו שהדיינים הבינו את טענותיהם, וכן לוודא שלא נפלה טעות בהבנת הדיינים³⁰.

פשרה בבית הדין

- א. קיימת מצווה על הדיינים להציע לצדדים פשרה³¹. הצעת הפשרה יכולה להינתן עד לפסק הדין למרות שהדיינים יודעים להיכן הדין נוטה.
- ב. הדיינים מצווים להתרחק מעשיית דין ללא פשרה³².
- ג. במקרים בהם הפסיקה ע"פ דין גורמת לבעיה מוסרית³³, ("שהרי לא חרבה ירושלים אלא מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה") - יש לעשות הכל בכדי להגיע לפשרה³⁴.
- ד. במקרים בהם מעיקר הדין אחד הצדדים זוכה, ואין כל עוול מוסרי בכך שהוא זוכה בדין, הרי שעשיית הפשרה היא הגורמת לעוול מוסרי, כך שאין לעשות פשרה³⁵.
- ה. כאשר יש ספק בהלכה לדיינים³⁶, או אם הפסק דין עלול לגרום לסכסוך בין הצדדים - יש לעשות פשרה ולהגיע לשלום³⁷.

²⁷ שולחן ערוך סימן יז סעיף ח: "לא יעשה הדיין מליץ לדבריו של בעל דין".

²⁸ שולחן ערוך סימן יז סעיף ט: "ראה הדיין זכות לאחד מהם, ובעל דין מבקש לאמרו ואינו יודע לחבר הדברים, או שראוהו מצטער להציל עצמו בטענות אמת, ומפני החימה והכעס נסתלקה ממנו, או נשתבש מפני הסכלות - הרי זה מותר לסעדו ולהבינו תחלת הדבר, משום פתח פיך לאלם (משלי לא, ח); וצריך להתיישב בדבר זה הרבה כדי שלא יהיה כעורכי הדיינים".

²⁹ השולחן ערוך בסימן יז סעיף ז כתב: "צריך הדיין לשמוע דברי הבעלי דינים ולשנות אותם, שנאמר: ויאמר המלך זאת אומרת בני החי וגו' (מלכים - א ג, כג), ומצדיק הדין בלב, ואחר כך חותכו".

³⁰ סמ"ע בסימן יז ס"ק טו.

³¹ שולחן ערוך סימן יב סעיף ב: "מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: הדין אתם רוצים או הפשרה".

³² שולחן ערוך סימן יב סעיף כ: "צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה".

³³ הראי"ה קוק בשו"ת אורח משפט (חושן משפט סימן א): "שאם יראו שהדין הוא נגד היושר השכלי לפי מצב הענין, שאז כיון שיש בידם לעשות פשרה - יש מצוה דצדק צדק תרדוף בין לדין בין לפשרה".

³⁴ כדברי הסמ"ע בסימן יב ס"ק ו, שיש מצווה על הדיינים לשכנע את הבעלי דין, שיעשו פשרה: "לפי מאי דקיי"ל, דמצוה בפשרה - צריך הדיין להסביר לבעלי דינים שבפשרה נוח להם, ולדבר על לבם אולי יסכימו על הפשרה".

³⁵ ה"ר צבי הירש קאלישר בספרו מאזנים למשפט (סימן יב ס"ק ג).

³⁶ השולחן ערוך בסימן יב סעיף ה כתב: "יש כח לדיין לעשות דין כעין הפשרה, במקום שאין הדבר יכול להתברר. ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו בלי גמר".

³⁷ הראי"ה קוק בשו"ת אורח משפט (חושן משפט סימן א).

בס"ד

- ו. דיין שמזהה שיש רמאות בטענותיו של הנתבע - רשאי לעשות פשרה גם בעל כורחם של הצדדים, אך כאשר יש רמאות בטענתו של הנתובע - על הדיין להסתלק מהדין³⁸.
- ז. בגלל חומרת השבועה³⁹ - היום בתי הדין לא משביעים⁴⁰, אלא הדיינים עורכים פשרה ומחייבים בשליש מסכום התביעה במקום חיוב השבועה⁴¹.
- ח. הפשרה לא יכולה להיות שרירותית⁴², אלא כל פשרה צריכה להיות קרובה לדין, כלומר הדיין צריך לדעת את ההלכה, ורק לאחר מכן יוכל לעשות פשרה שקרובה לדין. במידה והפשרה לא קרובה לדין - הפשרה לא תקפה⁴³.
- ט. בכדי שהפשרה תהיה תקפה - יש לבצע קניין⁴⁴. היום הקניין נעשה בחתימה על שטר הבוררות ובקניין סודר שנעשה מיד לאחר החתימה.

סמכות הדיינים בפשרה

- א. ניתן לפסוק על סמך שכנוע עמוק של הדיין באומדנה דמוכח⁴⁵, "על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן"⁴⁶.

³⁸ הנתיבות בס"ק ו כתב בשם האורים בס"ק ז.

³⁹ השולחן ערוך (אורח חיים סימן קנו סעיף א) הזהיר: "יזהר מלישבע, אפי' באמת, שאלף עיירות היו לינאי המלך, וכולם נחרבו בשביל שהיו נשבעים שבועות אע"פ שהיו מקיימים אותם".

⁴⁰ כך כתב רש"י (מסכת שבועות דף לח: ד"ה בספר תורה): "ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא, לפי שענשה גדול, ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה, והא אמרן ארור בו שבועה".

⁴¹ וכך מבואר בדברי התוספות (מסכת סנהדרין דף ו: ד"ה נגמר): "ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה - שרי למימר להו לעשות הביצוע כדי ליפטר מעונש שבועה". כלומר, אם אחד מהצדדים חייב שבועה - ניתן לפטר במקום חיוב השבועה. וכ"פ השולחן ערוך בסימן יב סעיף ב: "ואם חייבו בית דין שבועה לאחד מהם - רשאי הבית דין לעשות פשרה ביניהם כדי ליפטר מעונש שבועה".

בשו"ת אבן יקרה (ח"א חו"מ סי' ו) מובא: נהוג לעשות פשרה ובמקום לחייב שבועה יש להפחית שלישי מהסכום, לכן אם הוא מאלו שנשבעים ונוטלים - במקום שבועה הוא יפסיד שלישי ויגבה רק שני שלישי מהסכום, ואם הוא מאלו שנשבעים ונפטרים - ישלם שלישי במקום השבועה.

⁴² במסכת בבא בתרא דף קלג עמוד ב מובא: "דייני דחצצתא הכי דייני". הרשב"ם ביאר: "דייני דחצצתא - דייני פשרה שאין בקיאין בדין, וחוצצין מחצה לזה ומחצה לזה, כדין ממון המוטל בספק".

⁴³ כך כתב הרדב"ז (חלק ד סימן קסד): "שפשרה זו איננה קרובה לדין כלל... ונמצא שהרחיק החכם המפשר את הפשרה כמטחוי קשת לאידך גיסא".

⁴⁴ שולחן ערוך חושן משפט סימן יב סעיף ז.

⁴⁵ הפתחי תשובה (סימן טו ס"ק ט) כתב: היום הבתי דין נהגו לדון באומדנא דמוכח, וכך כתב השבות יעקב (חלק ג סימן קמב): "ואדרבא נ"ל דעכשיו יותר יש לדון ע"פ האומד והיורש, דהרי הסכמת האחרונים, דהאינא לית דייע למידן דין תורה, אפילו בימי אמוראים מצינו כן בירושלמי, מכ"ש האינא אם הראשונים כפתחו של אולם וכי, רק שצריך כל דיין להיות מתון בדין בכל מאמץ כחו לדין דין אמת, ואם רואה

בס"ד

- ב. הדיין יכול לחייב ע"פ השיטות המחייבות בפסק דין ללא טענת קים לי⁴⁷.
- ג. חיוב למזיק בגרמא ברשלנות עד כדי שני שלישי מהנזק⁴⁸.

פסק הדין

- א. הדיין לא יתחיל בכתיבת פסק הדין בטרם הדין ברור לו היטב⁴⁹.
- ב. מיד לאחר שהדין ברור לדיין - עליו לכתוב את פסק הדין ללא דיחוי⁵⁰.

שהדין מרומה - יכול לדון ע"פ האומדן לראות לפשר הדבר או להפך השבועה על המשלח. וי"ל ג"כ לא מרע לנפשו ובודאי הציר הלז אומר אמת וע"פ אומדן הלז תוכל לדין, רק שיהא כוונתו לשם שמים להוציא הדין לאמיתו, ולהציל עושה מיד עושה. ע"ז נאמר ויראת מאלהיך".

⁴⁶ רמב"ם (הלכות סנהדרין פרק כד בהלכה א). אומנם, בהלכה ב ברמב"ם, מובאת הסתייגות ביכולת לדון היום על סמך אומדן: "כל אלו הדברים הן עיקר הדין, אבל משרבו בתי דינין שאינן הגונים, ואפילו היו הגונים במעשיהם אינן חכמים כראוי ובעלי בינה - הסכימו רוב בתי דיני ישראל שלא יתפכו שבועה אלא בראיה ברורה. אך כאשר דנים בפשרה - ניתן לדון באומדנה ובשכנוע פנימי.

⁴⁷ בשו"ת מהרי"ף (סימן סא) מובא: "ותמהתי שכל ימי הייתי סבור שמצרים אינן דנין בקים ליה אלא על פי התורה, שנאמר אחרי רבים להטות, או על פי רב במקום שזהו דין התורה שניתנה מהר סיני... "ומורי ורבי תמה: שמעולם פה נא אמון לא נשמע דין זה דקים לי לפני רבותיו... ובאותן הימים נתברר לנו מפי מגידי אמת, שבשנים קדמוניות שבעיר צפת תוב"ב הסכימו כל הרבנים שהיו בתוכה והחרימו חרם חמור שלא ידין שום דיין על פי קים לי אלא הדין יפסק על פי התורה אחרי רבים או על פי מרי דאתרא. ועתה מקרוב כמו ארבע או חמש שנים עבר עלינו חכם מא"י תוב"ב והייתי מדבר עמו ונתגלגלו הדברים ונזכר ענין דקים לי אמר לי החכם הזה אני ראיתי בצפת הסכמה כתובה מימי רבינו יוסף קארו זלה"ה בהסכמת כל הרבנים שהיו שם וכולם חתומים בה שאין שום דיין ידין בקים לי והחרימו על זה חרם חמור, אלא הדיין יפסוק הדין על פי מרי דאתרא ובמקום שאין להם רב יפסוק הדין על פי גזרת התורה אחרי רבים להטות".

"ולע"ד נראה, שהדיין שהולך אחרי קים לי - לא די לו שבטל גזרת התורה, אלא דרכו אינה בטוחה מהסכנה, אלא כל ימי הולך בדרך מסוכן, ושבח לאל יתברך והודאה לשמו הגדול אנו אית לן רב שנסמוך עליו, ודרכנו בטוחה מכל סכנה, וסלולה ומסוקלת מכל אבן מכשול, הלא הוא רבינו הגדול רבן של כל ישראל מוה"ר קארו זלה"ה".

"ומקובלני מזקני גאוני מצרים, שהרמב"ם קבלוהו כל גלילות המערב לרב וארץ מצרים וארץ ישראל וארם נהרים וארם צובא ופרס עד סוף תימן. והנה מר רואה בהרבה מקומות בבית יוסף בחו"מ שכתב מרן: וכבר נהגו לפסוק הלכה כהרמב"ם. נמצא דאין לנו אלא דברי מרן, והם המה דברי הרמב"ם, שהוא מסכים לדבריו. וכ"ש עתה שכל גלילות ישראל כבר קיבלו עליהם דברי מרן אין לזוז מהם".

⁴⁸ הגר"ז גולדברג (מאמר "שבחי הפשרה" בספר משפטי-ארץ חלק א עמוד 82) כתב: "בדברים שחייבים עליהם דיני שמים ופטור מדיני אדם, כגון גרמא בניזקין... שבכל אלו הדין הוא שחייב בידי שמים, שבזה נראה שהפשרה היא בעצם תשלום על מחילת התובע, כדי שלא ייענש הנתבע בידי שמים".

הגר"ז לא חילק בין מזיק בגרמא ברשלנות לבין מזיק בגמא בשוגג, אך נראה שיש לחלק כך ולהבחין בין גרמא בשוגג הקרוב לאונס שפטור ובין גרמא ברשלנות שחייב לשלם מדין פשרה סכום מסוים למשל שני שלישי מהנזק.

⁴⁹ שולחן ערוך סימן י סעיף א: "צריך הדיין להיות מתון בדין, שלא יפסקנו עד שיחמיצנו וישא ויתן בו ויהיה ברור לו כשמש. והגס לבו בהוראה וקופס ופוסק הדין קודם שיחקרנו היטב בינו לבין עצמו עד שיהיה ברור לו כשמש - הרי זה שוטה, רשע וגס רוח".

⁵⁰ שולחן ערוך סימן יז סעיף יא: "צריך הדיין לפסוק הדין מיד אחר שיתברר לו. שאם מענה את הדין ומאריך בדברים הברורים כדי לצער אחד מהבעלי הדינים - הרי זה בכלל לא תעשו עול".

בס"ד

- ג. על הדיינים לכתוב נימוקים לפסק הדין⁵¹.
- ד. פסק הדין יכול את הדברים הבאים: 1) - כתיבת הרקע והעובדות המוסכמות. 2) - תמצית הטענות התובע והנתבע. 3) - נושאי הדיון. 4) - דיון, נימוקים והכרעה.
- ה. הדיינים יחתמו על פסק הדין⁵². וכן יש לכתוב בפסק דין את תאריך מתן הפסק דין⁵³.
- ו. חיוב בתשלום יחול בתוך שלושים יום מהתאריך הכתוב על פסק הדין⁵⁴.
- ז. רשאי החייב בתשלומים לבקש מבית הדין פריסת תשלומים⁵⁵.

⁵¹ בית דין הגדול (בהרכב הגר"ש אלישיב, הגר"ב זולטי והגר"מ אליהו) לא הסתפקו גם בדיעבד בפסק דין לא מנומק, ובקשו מהבית דין האזורי שינמק את פסק הדין, כך מובא בפסקי דין רבניים (חלק ט עמוד צז): "בערעור הנ"ל טרם ניתן פסק - דין, הואיל ובית דין זה החליט ביום כא באדר תשל"א, לפנות לביה"ד האזורי ע"מ לנמק את פסק דינו, נשוא הערעור. עד היום לא קיבלנו מביה"ד הנ"ל נימוקים לפס"ד הנ"ל".

בתקנות הדיון (תקנות קיד-קטז) מובא: "כל החלטה, למעט החלטה דיונית, שניתנה תוך מהלך המשפט - צריכה להיות כתובה ומנומקת ... כל פסק דין צריך להכיל, מלבד ההחלטה בנושא המשפט, גם סיכום תמציתי של טענות הצדדים, קביעת העובדות החשובות, נימוקי ההחלטה. בהסכמת שני הצדדים ואחרי שויתרו על זכות הערעור, רשאי בית הדין להוציא פסק, מבלי לפרש מאיזה טעם דן".

⁵² לפי חוק הבוררות סעיף 20, פסק הבוררות יהיה תקף רק אם חתומים עליו הבוררים. בתי המשפט יפסלו פסק דין ללא חתימת הדיינים.
⁵³ חזון איש (אבן העזר הלכות גיטין סימן קא בס"ק כא). צריך לציין, ע"פ חוק הבוררות סעיף 27 א, ניתן לערער על פסק הבורר עד 45 יום מיום מתן פסק הדין.

⁵⁴ שולחן ערוך חושן משפט סימן טז סעיף א.

⁵⁵ שולחן ערוך סימן צז סעיף כג.